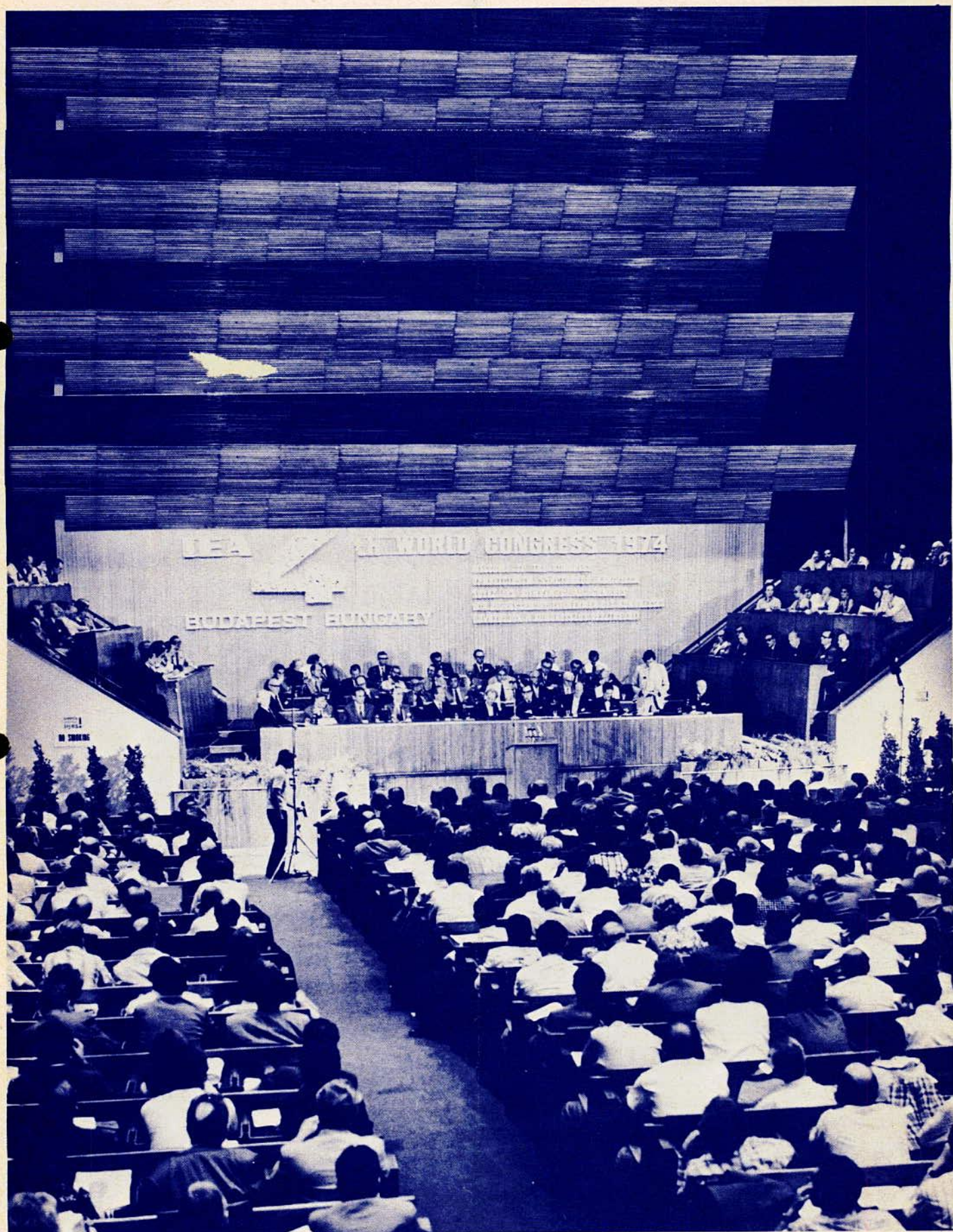

Wereldbevolkingsconferentie Boedapest

In de marge

De wereldbevolkingskonferentie die onlangs in Boekarest werd gehouden, kan uit het oogpunt van het afremmen van de groei van de wereldbevolking een fiasco worden genoemd. Men is slechts konkreet geweest t.a.v. het verminderen van de kindersterfte en het verhogen van de levensduur. Beide factoren zullen uiteraard leiden tot een nog grotere wereldbevolking.

Veel vertegenwoordigers van de ontwikkelingslanden hekelden de blinde miljarden-verslindende konsumptiedrift van de rijke landen.

De Franse hoogleraar prof. dr. Dumont sprak over ons westerlingen zelfs als „de blanke kannibalen”, die anderen opvreten om hun levensstijl te kunnen

handhaven. „Wij, die leven in de ontwikkelde landen, hebben de kinderen uit het Sahelgebied opgevreten, door de levensmiddelen die hen van de hongerdood hadden kunnen redden als voer aan ons vee te geven”.

Vertegenwoordigers van Oost-Europese landen gebruikten de konferentie als platform voor agitatie tegen „de kapitalistische-imperialistische machten, de ware schuldigen van alle problemen op grond waarvan deze konferentie moet worden gehouden”.

Onze Nederlandse delegatie moest met twee tongen spreken, omdat Suriname i.p.v. beperking flinke bevolkingsuitbreiding aldaar wenste.

Fiege

Tijd

*Ik droomde, dat ik langzaam leefde...
langzamer dan de oudste steen.
Het was verschrikkelijk: om mij heen
schoot alles op, schokte of beefde,
wat stil lijkt. 'k Zag de drang waarmee
de boomen zich uit de aarde wrongen
terwijl ze heesch en hortend zongen;
terwijl de jaargetijden vlogen
verkleurende als regenbogen...
Ik zag de tremor van de zee,
zijn zwellen en weer haastig slinken,
zoals een groote keel kan drinken.
En dag en nacht van korten duur
vlammen en dooven: flakkrend vuur.
— De wanhoop en welsprekendheid
in de gebaren van de dingen,
die anders star zijn, en hun dringen.
hun ademlooze, wreede strijd...
Hoe kon ik dat niet eerder weten,
niet beter zien in vroeger tijd?
Hoe moet ik het weer ooit vergeten?*

M. Vasali

Hoofdbestuur

Dit is een verslag van alleen de vergadering van 30 augustus, ofschoon het vergaderingen „regent”: 6 september, 13 september en 20 september. Doordat nu ook 13 september erbij gekomen is hebben wij een rij gekregen van vijf vrijdagen achter elkaar.

Het spreekt vanzelf dat velen daar toch iets van moeten missen. Zelf mis ik er één wegens verblijf buitenslands, en nog een wegens hier reeds aangegane andere verplichtingen. Ik vrees dat ik in mijn berichtgeving dus wel eens wat zal overslaan.

Evenals op 23 augustus waren er ook op de dertigste nog al wat actualiteiten. Wij bespreken er slechts enkele van.

Uit de ledenkring komen er van werken studiegroepjes reacties op Humanistisch Perspectief. De procedure voor behandeling moet daarom een agenda-punt worden. Dit was niet nodig zolang er maar zo nu en dan eens een opmerking binnen kwam.

Er is ook een brochure uit: „Martelen, Niet te Geloven”. Hier heeft Wichers aan meegewerkt. Voor verdere bijzonderheden, zie elders in dit blad.

Het belangrijkste was wellicht dat er een weloverwogen conceptbrief ter tafel lag, gericht aan de Ministerraad. Deze keert zich tegen de eventuele terugkeer van de godsbede in de Troonrede en tegen een aantal andere overblijfselen uit voorbije tijden in het staatsdecorum. Wij bemerkten namelijk dat er voor die terugkeer wordt geijverd. Zie elders in

dit blad; hij werd natuurlijk zo wijd mogelijk gepubliceerd.

Voorts werd er ruim aandacht besteed aan de zorgen van het Humanistisch Thuisfront. Daarvoor was de heer H. J. van Sandwijk, de voorzitter, aanwezig. Er werd hier al eerder over de moeilijke situatie in en rondom de militaire tehuizen geschreven. Doordat de militairen zoveel meer geld omhanden hebben dan vroeger, en hun weekeinden gewoonlijk vrij zijn, worden de tehuizen veel minder bezocht. Zij worden daardoor veel minder exploitabel. Toch blijven die tehuizen nuttig, aldus voorzitter van Sandwijk. Zeker de humanistische tehuizen streven ernaar om plaatsen te

zijn waar men aanzienlijk vrijer bij elkaar komt dan in de kazerne het geval kan zijn. Bovendien blijkt de omzet toch ook nog mee te kunnen vallen als men maar geen bestuurs- en beheersperikelen heeft. Het Thuisfront heeft zulke moeilijkheden in ernstige mate gehad en tracht deze nu, onder andere met hulp van het Verbond, te boven te komen.

Dr. A. J. Wichers
Alg.-sekretaris

Een uitbreiding van het aantal tehuizen zit er niet meer in. Het ministerie van defensie, dat subsidieert, wil hooguit handhaven wat er is, en wellicht beperken. Ook het gesprek hierover gaat voort.

Op enkele plaatsen komen er toch raadslieden in zieken- en bejaardenhuizen. Meestal hebben zij dan een deeltaak, zodat er voorlopig wel op honorariumbasis kan worden vergoed. Hier wordt dan ook de voorkeur aan gegeven, totdat het overleg over een meer blijvende structuur is afgerond. Raadslieden moeten bij voorkeur niet afhankelijk zijn van het Huis waar zij werken; maar het huis moet ook niet opgescheept kunnen geraken met een raadsman of -vrouw.

Aan het nog niet zo lang geleden herleefde Gewest Zuid-Holland wordt advies gevraagd over de opvolging van de heer B. H. Vos in de Provinciale Raad voor de Ruimtelijke Ordening in Zuid-Holland.

Driebergen, 1 september 1974

SAMEN OVERLEVEN

Wij kunnen wat wij willen? Maar willen wij wat we kunnen?

Verbandsvoorzitter Rood

Op de komende discussiedagen zal het Verbond zich beraden op twee aspecten van de overlevingsproblematiek, enerzijds de bevolkingstoename, anderzijds de toename van productie en consumptie. Sinds het veel verkochte pocketboek „Grenzen aan de groei” weten wij dat de toekomst van de mens op het spel staat, als wij het aantal mensen niet in de hand kunnen houden en de voedsel- en andere hulpbronnen niet voorzichtiger gebruiken. De tijd van „het kan niet op” lijkt binnenkort voorbij.

Wij staan voor de boeiende opgave ons leven zo te veranderen dat onze kinderen en kleinkinderen nog kunnen leven. Wij staan voor de fantastische uitdaging beslissende veranderingen in ons leven aan te brengen, onze gewoonten zo te veranderen dat meer mensen met minder toe zullen kunnen. Wij moeten samen proberen vast te stellen hoe dat moet en of wij het werkelijk willen proberen.

Want wij weten best wat er moet gebeuren, nl. minder kinderen, minder auto's en fabrieken, meer vrije tijd en ontspanning, eerlijker verdeling van goederen over de wereld. Er is ook geen twijfel over dat de techniek ons in staat stelt die doelen te bereiken. Maar wij moeten ze wel willen bereiken. Wij moeten wel met elkaar proberen vast te stellen of dat extra inkomen, die jacht op meer, wezenlijk zijn voor ons leven en zo niet, wat dan wel de werkelijke „waarden” zijn. Willen wij wat wij kunnen? Humanisten zien het leven als een uitdaging aan de mens er zelf iets van te maken. Zij menen niet dat een opperwezen dat voor hen doet; zij doen het zelf. Daarom

juist zullen humanisten in het bijzonder aangesproken worden nu zij een geweldige uitdaging voor zich zien: hoe houden wij de toekomst menselijk?

Wij staan voor een ingrijpende heroriëntatie op wat wél – en niet nodig is in die leefbare toekomst.

Wij staan voor een poging met elkaar vast te stellen welk type mens aan de nu voor ons liggende uitdaging het hoofd kan bieden. Welke normen zullen wij hanteren om dat vast te stellen?

Op die vragen, aan de hand van de twee uitgebrachte discussierapporten, wil het Verbond een antwoord formuleren als de mening van zoveel mogelijk humanisten. Daarom is het nodig dat u er bij bent op die discussiedagen. In de genoemde pocket „Grenzen aan de groei” veronderstellen de Amerikaanse schrijvers dat in Nederland de victorie van de verandering kan beginnen. Als dat zo is, kan het Humanistisch Verbond daaraan bijdragen. Als dat zo is, zijn zoveel mogelijk leden op onze discussiedagen absoluut nodig. U komt toch!

Rood, verbandsvoorzitter

Geestelijke Verzorging Zieken en Bejaarden

In vorige nummers van Humanist werd reeds melding gemaakt van een bij staatssekretaris Hendriks van het Ministerie voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne aangevraagde audiëntie.

Door de eind 1973 afgekondigde personeelsstop voor ziekenhuizen werd de feitelijke diskriminatie van de humanistische Geestelijke Verzorging in ziekenhuizen in sterke mate aktueel gemaakt.

Volledig in beslag genomen door de Denndal-affaire werd de bespreking alsmaar door hem uitgesteld.

De laatst gehouden Verbandsraadvergadering nam in een telegram aan staatssekretaris Hendriks medio mei dan ook reeds krachtig stelling in deze. Inmiddels trad de zomervakantie als spelbreker op. Op 20 augustus jl. heeft dan eindelijk het gesprek plaatsgevonden; weliswaar niet met staatssekretaris Hendriks – die wederom verhindert was – maar met de plv. directeur-generaal Volksgezondheid drs. Elzen en zijn medewerkers. De H.V.-delegatie bestond uit de voorzitter van de taakgroep voor Geestelijke Verzorging en Vorming, drs. Tielman, het lid van de begeleidingscommissie voor Geestelijke Verzorging van Zieken en Bejaarden, Mw. Kerkhof en H.V.-directeur Fiege. Het gesprek dat in aangename sfeer verliep, dreigde aanvankelijk door het Ministerie van Volksgezondheid te worden toegespijt op de ruimte die voor financiering van humanistische geestelijke raadslieden in ziekenhuizen binnen de thans geldende prijs van f 0,65 per bed zou bestaan.

Onzerzijds werd echter direct de volle nadruk gelegd op de principiële kant van de zaak (uiteraard met de daaruit voortvloeiende financiële konsekventies) nl. de feitelijke diskriminatie. Derhalve werd onzerzijds wel eerst gepleit voor onmiddellijke opheffing van de stop voor wat betreft humanistische geestelijke raadslieden, terwijl daarnaast zo spoedig mogelijk dient te worden bevorderd dat de geestelijke verzorging afgestemd wordt op de feitelijke verhouding (van levensbeschouwingen) bij de ziekenhuisbevolking. Dit laatste werd gedemonstreerd aan de hand van de feitelijke situatie in een ziekenhuis te Enschede (waarover mw. Nachtegaal ons destijds uitvoerig had georiënteerd). De directeur-generaal zegde toe de stop-kwestie in een komende bespreking met betrokken organisaties aan de orde te zullen stellen, terwijl wij o.m. het financiële aspect met de Nationale Ziekenhuis Raad opnemen. Mocht een en ander niet op korte termijn tot een bevredigend resultaat leiden, dan zal het Verbond op ander niveau tot actie over gaan.

F.

UITNODIGING

Het hoofdbestuur nodigt alle leden en belangstellenden uit over de overlevingsproblematiek met elkaar van gedachten te wisselen en te zoeken naar oplossingen.

Daartoe organiseert het hoofdbestuur in de komende herfst op vijf verschillende plaatsen in ons land op zaterdagmiddag grote discussiebijeenkomsten.

De data en plaatsen zijn:

28 september in **Amsterdam** in Krasnapolsky aan de Dam.

12 oktober in **Zwolle** in Suisse aan de Blijmarkt 15 (in het centrum van de stad)

26 oktober in **Rotterdam** in het Groothandelsgebouw aan het Stationsplein

9 november in **Utrecht** in het Jaarbeurs-kongrescentrum (achter het station)

23 november in **Eindhoven** in het Philips Ontspanningscentrum aan de Mathildelaan (in het centrum van Amsterdam en Zwolle is geen gelegenheid voor langdurig parkeren)

We beginnen telkens om **één uur** en eindigen om **vijf uur**.

De deuren gaan open om half één.

De toegangsprijs bedraagt f 2,50.

DE GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

EEN INTERVIEW MET

A. ZOETEBIER, hoofdredacteur van de humanistische geestelijke verzorging in de krijgsmacht.

52 jaar oud. Tot 1941 HBS Groningen. Daarna werkzaam bij de gemeente-administratie. Via illegale bonnenverstreking terechtgekomen in concentratiekamp. Na de oorlog werkzaam bij het gevangeniswezen. Opleiding tot sociaal ambtenaar, meer gericht op de mens dan op het „systeem van opbergen”. Werkzaam te Rotterdam, daarna te Groningen, waar ook de sociale academie werd afgemaakt. Belangstelling voor criminologie en forensische psychiatrie.

Na jaren werkzaam te zijn geweest als Hoofd Sociale Dienst volgde een zestal jaren in het reclasseringswerk. Inmiddels in contact gekomen met de humanistische geestelijke verzorging binnen het gevangeniswezen.

Drie jaren het Humanistisch Opleidings Instituut te Utrecht gevolgd.

Vanaf 1 juni 1964 raadsman in het leger. Zeven jaar als zodanig gewerkt op de Veluwe. Toen kwam de kans terug te gaan naar het Noorden.

In 1973 ging hoofdredacteur Lips met pensioen en kwam uit de groep raadslieden het verzoek Lips op te volgen. Na rijp beraad besloot Zoetebier daartoe.

F.: Wat is thans de zin van de krijgsmacht?

Z.: Een politieke vraag waarover men het in Nederland enkele jaren terug vrijwel eens was, maar waarover de laatste jaren steeds meer discussie op gang is gekomen, zelfs in die mate dat er binnen één van onze grootste politieke partijen verschil van opvatting is met betrekking tot de door u gestelde vraag.

In het interim-rapport van de Stumik (Stuurgroep Maatschappelijke Invloeden

in de Krijgsmacht) wordt hierover o.m. gezegd:

„Het wil de stuurgroep voorkomen dat het legitimiteitsprobleem wellicht het kernprobleem is van alle vraagstukken van maatschappelijke invloeden in de krijgsmacht”.

Een antwoord op uw vraag is door de humanistische geestelijke verzorging alleen te produceren vanuit de verschillende politie-

ke programma's en die informatie wordt uiteraard regelmatig gegeven.

Vanuit de humanistische geestelijke verzorging dient als grondhouding aanwezig te zijn de zelfbestemming van elke deelnemer en ook met betrekking tot deze vraag dienen wij alle informatie aan te dragen, opdat de betrokken deelnemers tot een eigen opvatting kunnen komen.

F.: Welke wezenlijke veranderingen treden er op in de relatie krijgsmacht-maatschappij en wat zijn daar de oorzaken van?

Z.: In een democratische samenleving is de krijgsmacht een instituut dat door de meerderheid van het volk wordt gewenst en als zodanig is het een onderdeel van die gemeenschap.

Eeuwenlang heeft het autoritaire gezag oftewel de vader-cultuur de mensheid aan banden gelegd door als het ware voorgeschreven gedragspatronen binnen de bestaande instituten over te dragen van de ene generatie op de andere. In de kerk, de arbeid, de politieke partij, de vakvereniging, het onderwijs, de onderneming, de ziekenverzorging, de man-vrouw verhouding, de seksualiteit, de opvoeding en noemt u verder maar op, zijn of worden de verticale verhoudingen vervangen door horizontale structuren.

De vader-cultuur sterft af, het ontmythologiseringsproces gaat snel, de individuele mens wordt langzamerhand zijn vrijheid bewust, hij wordt mondiger, hij streeft naar een gelijkwaardiger behandeling op alle niveaus, hij heeft het spel doorzien, hij vraagt om uitleg en als die uitleg niet wordt gegeven, of niet als redelijk wordt ervaren, vraagt hij om verandering en zo niet dan zijn de acties als mogelijkheid aanwezig om onze parlementariërs duidelijk te maken dat er wel iets moet gebeuren.

Deze nogal revolutionaire verandering die zich in een vrij kort tijdsbestek binnen onze samenleving heeft voltrokken, houdt uiteraard geen halt bij de poort van de kazerne en zolang er dienstplichtige militairen blijven, zal de militaire leiding met de regelmaat van de klok geconfronteerd worden met de nieuwste variaties van het levensgevoel van onze jeugd.

Ofschoon er zich de laatste jaren in de krijgsmacht ongetwijfeld positieve veranderingen hebben voltrokken, doet zich toch de belangrijke vraag voor of een krijgsmacht gebaseerd dient te zijn op een hiërarchisch-autoritair systeem, of dat er wel degelijk van een vergaande „democratisering” sprake kan zijn zonder dat de doeleinden van de krijgsmacht fundamenteel worden aangetast.

Uiteraard is dit niet alleen een zaak van militaire autoriteiten, maar naast onze politici zullen zich ook allerlei specialisten uit onze burgersamenleving met deze problematiek bezig dienen te houden.

Diverse rapporten zijn over deze materie

geschreven, incidentele veranderingen hebben zich de afgelopen jaren ook wel voltrokken, ofschoon deze vaak zijn ingevoerd onder druk van de omstandigheden, doch van een fundamenteel ander beleid waardoor de kloof tussen maatschappij en krijgsmacht enigszins wordt overbrugd, is tot nu toe ternauwernood sprake.

F.: Wat zijn daarvan de gevolgen voor de mens in de krijgsmacht?

Z.: Wanneer enerzijds de doelstellingen van een krijgsmacht in de wereld ter discussie worden gesteld en anderzijds een hiërarchisch-autoritair systeem niet meer als functioneel wordt aanvaard door de jongere generatie, lijkt het mij duidelijk dat allerlei gevoelens van onzekerheid, onbehagen en zelfs vervreemding aanwezig zijn bij beide categorieën militairen (dienstplichtigen en vrijwilligers). Beide groeperingen hebben zich de laatste jaren meermalen tot de regering en de politieke partijen gewend vanuit het besef dat een modern beleid noodzakelijk is.

Vanuit onze confrontatie als humanistische geestelijke verzorgers met deze problematiek hebben wij in de afgelopen jaren een tweetal rapporten uitgebracht, n.l. in 1970 „Nu en straks” en in 1973 „Mens en krijgsmacht”. Daarin hebben wij onze visie gegeven over allerlei ontwikkelingen in onze samenleving, die volgens ons ook hun consequenties hebben voor de krijgsmacht. Redenen waarom wij suggesties hebben gedaan, die met name betrekking hebben op de intermenselijke verhoudingen binnen het instituut, want daar ligt primair onze functie.

Het is hoogst merkwaardig dat men in een democratische samenleving niet in alle openheid binnen de krijgsmacht over deze problemen kan spreken. Eerst langs de weg van vrije meningsuiting en kritiek aan de ene kant en het beproeven van werkelijke communicatie-mogelijkheden aan de andere kant zal een klimaat ontstaan dat verdere ontwikkelingen mogelijk maakt. Angst lijkt me een slechte raadgever en struisvogelpolitiek leidt m.i. tot een verdere vervreemding, waarmee geen enkele partij is gediend.

F.: Wat zijn de gevolgen ervan voor de humanistische g.v.?

Z.: Een geestelijke verzorger dient er terdege rekening mee te houden dat de jongeren slechts interesse hebben voor theologische en filosofische vraagstukken indien deze werkelijk betekenis hebben voor de oplossing van de vele maatschappelijke vraagstukken, die zich vandaag voordoen. De doelstelling kan niet langer zijn de directe uiteenzetting van uitgangspunten en fundamenteën, maar wordt meer en meer een geëngageerd meedenken over de leef-

baarheid van onze samenleving. Een gedeelte van de jonge generatie wil het christendom en het humanisme wel eens testen op zijn theoretische waarden. Filosoferen alleen is niet voldoende, het gaat er vooral om fundamentele normen en waarden in daden om te zetten. Mens en maatschappij zijn daarbij niet te scheiden. Geestelijke verzorging hoort zich te richten op mens én maatschappij, anders verloochent zij haar taak en het gevolg is dan ook dat ons werk verschuift naar begeleiding van mensen bij de veranderingsprocessen, die zich in onze maatschappij voltrekken.

F.: Wat ziet u als het essentiële van uw taak als hoofdraadsman?

Z.: In overleg en samenwerking met de groep raadslieden in de krijgsmacht, daartoe in de gelegenheid gesteld door het Humanistisch Verbond, trachten wij gezamenlijk gestalte te geven aan een stuk werk dat geschiedt vanuit een humanistische grondhouding en vooral gericht is op solidariteit met de mens in de militaire structuur.

De raadsliedengroep is op democratische leest geschoeid. Belangrijke zaken worden eerst uitvoerig in de groep besproken en voorzover nodig trachten wij gezamenlijk tot een standpuntbepaling te komen. Uiteraard heb ik wel een coördinerende functie en ligt mijn taak voor een belangrijk gedeelte in het communicatieve vlak met het Humanistisch Verbond, burger- en militaire autoriteiten, de andere richtingen van de geestelijke verzorging, de directies van de verschillende vormingscentra en andere organisaties die gelieerd zijn aan de krijgsmacht of ons werk.

F.: Wat is uw mening over de relatie verbond-G.V.-raadslieden in de krijgsmacht?

Z.: Onze geestelijke verzorging in de krijgsmacht wordt niet gegeven namens de minister van Defensie of namens de militaire autoriteiten, maar op verzoek van het Humanistisch Verbond.

Voor wat betreft de inhoud en de methode van het werk zijn wij verantwoordelijk schuldig aan het Hum. Verbond. Er is een regelmatig en prettig verloopend contact met de voorzitter van het hoofdbestuur

over actuele vraagstukken het werk betreffende en daarnaast een periodieke ontmoeting met het hoofdbestuur voor uitwisseling van gedachten. Bovendien wordt gestreefd naar regelmatig contact en overleg met de geestelijke verzorgers en vormingsleiders die op professionele basis hun werk verrichten in of namens het Hum. Verbond, waarbij o.m. gedacht wordt aan enkele goed voorbereide studiedagen.

F.: Wat is de relatie g.v.-vorming in het leger?

Z.: Ook in de militaire samenleving wordt de laatste jaren veel gesproken, geschreven en gediscussieerd over vorming.

Daarbij lijkt het mij goed onmiddellijk een onderscheid te maken om eventuele misverstanden te voorkomen.

De vorming die geschiedt onder verantwoordelijkheid van de militaire autoriteiten en de commandanten is „intentioneel gericht op de persoonsontplooiing van de militairen, zulks met inachtneming van de doelstellingen van de krijgsmacht”.

Vanuit de humanistische geestelijke verzorging verstaan wij onder vorming duidelijk iets anders, n.l. persoonsvorming in de zin van een ontwikkelingsproces, waardoor de mens komt tot een beter verstaan van zichzelf, de ander en zijn situatie.

Deze persoonsvorming is duidelijk gericht op de ontplooiing van de menselijke persoonlijkheid in zijn totaliteit en op dit gebied functioneert de humanistische geestelijke verzorging vanuit een onafhankelijke positie met eigen achtergronden en een eigen verantwoordelijkheid.

Deze vorming achten wij fundamenteel voor een veranderingsbeleid in de krijgsmacht, maar of dergelijke vormingsteams (deelnemende militairen, geestelijke verzorgers en eventuele deskundigen) van de grond zullen komen, waag ik vooralsnog te betwijfelen.

De geestelijke verzorging wordt via het groepswork wel tot dit vormingswerk in de gelegenheid gesteld en bovendien hebben de dienstplichtige militairen de mogelijkheid om tweemaal gedurende hun diensttijd ons vormingscentrum te bezoeken waar vanuit dezelfde opvattingen wordt gewerkt.

F.

GEESTELIJKE VERZORGING (3)

P. Kruyswijk

Nu de stugge werkelijkheid

De praktijk blijft beperkt, ontoereikend. Ondanks de ontsluiting en de intensivering, die we in vorige artikelen hebben gesignaleerd.

Elke week zijn er nieuwe hulpzoekenden, de soms extreme tragiek is niet het ergste, maar de troosteloze „gevallen”. Een fout woord, want ieder van ons is toch méér dan z'n situatie. Alleen, wie haalt dat eruit? Vaak kun je niet vinden, wie dat kunnen en bovendien de voedingsbodem, de thuisbasis van de „cliënten” is te arm aan perspectief.

„Cliënten”, ook dit beroepswoord tekent nog een stuk tweedeling en afhankelijkheid.

Chris

Hij is bij een van onze medewerkers, via enkele van diens kennissen, komen aanlopen. Omdat-ie nergens meer naar toe kon. De huisarts en de specialist hadden gezegd dat er niets meer aan te doen was, alleen ermee leven, zo goed mogelijk. Dat hadden ze nu, na jaren tobben, gezegd.

Hij kon nauwelijks staan, begon direct te beven en te zweten, was allang zonder werk en leed onder z'n thuisleven. Ik kan 't niet verder detailleren, ook de naam is gefingeerd, natuurlijk. Je maakt iemand al bijna tot „geval” door er ook maar iets concreets over te schrijven. En Chris is voor ons volop mens geweest, van meetaf. Ik schrijf dit niet zonder zijn toestemming. Hij had enkele gesprekken met die medewerker en deze bracht hem in een groepje met anderen, waar ieder de kans krijgt, over zichzelf te praten.

Chris had daar nogal tegenop gezien, maar al gauw begon hij naar die avonden uit te kijken. En ons te vertellen dat er iets voor hem veranderde; doordat-ie in vertrouwen met mensen kon praten; dat was, na al die jaren, uitsluitend hier.

Wij leken

Al die jaren nergens anders. Zei ik teveel, over een arme voedingsbodem?

Dit maakt ook duidelijk waarom onze dienst „geestelijke verzorging”, ondanks elk verder perspectief, steeds naar de grond getrokken wordt. Naar de kuilen, de putten van elke dag.

Want alles wat nergens meer terecht kan, nee: telkens iemand, die nergens meer terecht kan, wordt op ons afgeschoven. Nee, naar onze dienst verwezen. En die dienst moet dan ook voorrang geven aan deze mens.

Wij leken, wat moesten we, wat konden we met deze letterlijk-wanhopige man, die bij diverse specialisten uitgepraat was. Wat

konden wij? Alleen maar onszelf zijn en hem, met anderen, ontmoeten op die voet. Een prestatie is dat niet; meer hebben we immers niet, wij leken?

Zelfs dit kun je oefenen

Chris is geen ander dan „wij”. Ieder op z'n tijd is helper of zoekt hulp. Toch zijn er hele groepen die neergedrukt worden en de confrontatie met noodgevallen moet ons opzweepen om die processen te doorzien en aan te pakken. Wie inderdaad iets daarvan doorziet, zal intussen niet de man die aan z'n deur staat, de kou insturen.

Integendeel, door een radikaal-humaniserende maatschappijvisie hebben we ook de enkeling meer te bieden dan ooit. Hoe houden we elkaar wakker? Hoe krijgen we de ogen steeds verder open bij steeds meer medewerkers?

We zijn met trainingsgroepen gestart. Training in gewoon-zijn, in echt-zijn met een ander, met anderen. Utrecht, Amsterdam, Den Haag. Ook in Zwolle willen we beginnen, er zijn enkele aanmeldingen uit het noorden en oosten. Maar niet genoeg. Wie wil daar nog meedoen, en wie weet een goede trainer?

Ook zonder pet

Intussen, waar niet getraind is, moet toch worden opgevangen. En zo gebeurt het lang niet altijd slechter dan door „geoefende” mensen. Wat gewoon, onopzettelijk plaats vindt, daar hebben we vorige keer iets van beschreven. Juist waar dat gewone tekort schiet, en mensen op dat punt hulp vragen, moet je wel 's wat organiseren.

Dan zijn er bemiddelings-adressen nodig, waar men de geschikte figuren ter plaatse kent. Dan blijken onze gemeenschapsbesturen onmisbaar. Evenals een werkgroepje van helpers op dit terrein, die regelmatig met elkaar overleggen. Ons centraal bureau kan dat niet maken. 't Hangt af van iedere woonplaats zelf; van ieder die dit leest.

Leiding — zelf halen

We hebben de stroom mee. Instellingen van maatschappelijk werk, geestelijke gezondheidszorg en samenlevingsopbouw volgen steeds meer de richtlijn, niet alleen enkelingen te helpen, maar ook vrijwillige hulpkrachten te coachen. Wij kunnen daarin meefunctioneren, juist met onze eigen gvinbreng. Maar dan moeten we ons wel aanmelden, de vakmensen oproepen vanuit ons „grondvlak”.

Ook landelijk is dit overleg tot samenwerking aan de gang, o.a. in het NCGV (nationaal centrum voor geestelijke volksgezondheid). Oriëntatie, ook naar de kanten van

politiek, vormings- en opbouwwerk, moet op landelijk nivo alert blijven, terwille van onze eigen hoofdlijnen van beleid en training.

Want het stugge werken in de beperkte en troosteloze situaties van elke dag, krijgt lijn en zin, wanneer de hulpzoekende met ons staat aan de oorzaken van zijn impasse. Als onderdeel van een strijd in wijder verband. Dan pas wordt hij „geestelijk” geholpen: dan komt hij zelf tot wat hij nodig heeft.

Hoe 't Chris verging

Bij hem werd dit wijdere verband een gevaar. Hij redeneerde erover, als versluiting van het concrete probleem in hemzelf. Alsmäär praten werd dat. In 't groepje werd hij dan regelrecht onderbroken. Hij was daar bang voor en 't trok hem tegelijk: Hij werd au sérieux genomen, hier alleen, zei hij.

Toen zijn er dingen gebeurd, waarvan we vroeger nogal geschrokken zouden zijn. Vooral de relatie die ontstond met een van de deelnemers van de groep.

Ik moet veel overslaan. Niet lang geleden kwam Chris vragen om referenties bij een sollicitatie. De slapte was nog niet over, maar hij kon weer lopen zonder in elkaar te zakken. En hij wou aan 't werk.

Met zo'n zichtbaar „succes” verloopt zelden een hulpverlening. Er is ook geen enkel bewijs aan te ontlenen, dat 't „goed” geweest is. Afgezien nog van de vraag of het „systeem-bevestigend” dan wel „vernieuwend” gewerkt heeft.

Toen Chris voor 't eerst naar zo'n avond durfde gaan en toen hij later zei, zo ongeveer „hier kan ik praten als mens” — dát waren beslissende momenten. Al 't volgende wisten we toen nog niet, mislukking of succes. Gelukkig maar.

Paul Kruyswijk

Ontmoeten

Onder deze titel verschijnt eind september het eerste nummer van een informatieblad over het groepswerk in de ruimste zin van het woord in het kader van het Humanistisch Verbond. Het tijdschrift verschijnt 8 keer per jaar, kost f 15,— en bevat artikelen over en aankondigingen van gespreksgroepen, praatgroepen, groepen geestelijke verzorging, ontmoetingsgroepen, trainingsgroepen, studie- en wat-dan-ook-maar-voor-andere groepen. Verder ervaringen van deelnemers, evaluaties, kritieken, boekrecensies, samenvattingen van belangrijke artikelen en boeken, enz., enz., Opgaven bij Albert Nieuwland, Jan Willem Brouwersstraat 28, Amsterdam.

NIEUWS UIT DE GEMEENSCHAPPEN

Gemeenschap Bilthoven

Het bestuur van de Stichting Algemeen Bejaardentehuis De Bremhorst – waarin de Gemeenschap Bilthoven van het Humanistisch Verbond als één van de initiatiefnemers participeert – heeft 'n kleine brochure vervaardigd met gegevens over het moderne bejaardencentrum aan de Jan van Eycklaan te Bilthoven, dat in januari in gebruik wordt genomen.

Architect H. Postel ontwierp het gebouw dat drie vleugels heeft en Bilthovens Bouwbedrijf De Jong BV presteerde het om al 3 maanden voor te zijn op het bouwschema. Het geheel biedt plaats aan 106 alleenstaanden, twaalf echtparen en ruimte voor

het personeel. In de komende maanden worden de kamers, grote keuken, zaal, een winkel, kapsalon, spreekkamer voor de arts, ziekenzaal, ruimte voor fysiotherapie ingericht.

De brochure kan worden aangevraagd bij het secretariaat Berlagelaan 135, telefoon 78 66 70. Het gebouw staat nu nog wat eenzaam in het bouwplan Jan Steenlaan bij de Jan van Eycklaan maar dat verandert als G.S. het bestemmingsplan hebben goedgekeurd en de wegen kunnen worden aangelegd. Voorzitter mr. A. Katan hoopt dat in de toekomst autobussen van Centraal Nederland door deze wijk zullen rijden.

INGEZONDEN BRIEVEN

Radicaal idealisme

De mensheid heeft veel te lijden gehad door het geloof in de bovennatuurlijke oorsprong en aard van de mens. Hierdoor was het niet, het in de evolutie gevormde karakter, dat zijn wijze van leven bepaalde, maar werd hij gedwongen te voldoen aan een abstract ideaal.

Eeuwenlang heeft men getracht de menselijke natuur in de richting van een dergelijk ideaal om te buigen. Een operatie zonder kans van slagen, omdat daarvoor, zo het al mogelijk ware, tenminste vele tienduizenden jaren nodig zouden zijn. (Aangeleerde eigenschappen worden nu eenmaal niet erfelijk en een proces van selectie zou zeer vele generaties vergen). De geforceerde aanpassing aan het dogmatisch ideaal heeft daardoor altijd geleid tot frustratie van het wezenlijk menselijke en verzet opgeroepen. Juist nu in deze tijd de traditionele geloven hun dwingendheid wat matigen, komen er nieuwe sekten op die beweren de mens wel eens even te zullen omvormen om hem pasklaar te maken voor de, aan hun fantasie ontsproten, alternatieve maatschappijmodellen.

Bij het ontwerpen van die modellen gaat men vaak, net als bij het geloof van weleer, uit van abstracties. Waarom de mens is, zoals hij in feite is vraagt men zich niet of nauwelijks af, of men heeft er een simplistische verklaring voor. Welke behoeften voor de mens wezenlijk zijn en wat daarentegen tot het veranderlijke in het cultuursysteem behoort is nog onvoldoende onderzocht, laat staan, dat men hierover al de zekerheden zou hebben die nodig zijn om experimenten met mensen te mogen wagen, gezien het risico van verwoeste levens!

Dezelfde arrogantie als bij het vroegere alleen zaligmakende geloof zien we nu opduiken in de vorm van de enig juiste ideologie met bijbehorende ethiek. Hun profeten preken weer net zo vermanend en met dreiging van hel en verdoemenis, maar nu niet in het hiernamaals, doch op aarde. Groepen, die nauwelijks in staat zijn te formuleren wat ze nu eigenlijk willen, claimen zelfs het recht om zo nodig gebruik te ma-

ken van geweld om hun ideeën door te drukken. Drogredenaties als die over het structurele geweld worden ter rechtvaardiging aangedragen. (Alsof niet ook de alternatieve maatschappij een structuur zou bezitten, die net zo goed gehandhaafd zou moeten worden om die maatschappijvorm in stand te houden). De ideologische uitgangspunten worden als onaantastbare absolute waarheden voorgesteld. Discussie daarover wordt hooghartig afgewezen of gesaboteerd. (Marcuse).

Het humanisme zou op grond van haar overtuigingen bij uitstek de stroming moeten zijn, die zich afkeert van deze, op absolute gebaseerde ideologieën. Maar het dogmatische deductieve denken is ook in onze kringen gefiltreerd en neemt zelfs hand over hand toe. Men spreekt bijvoorbeeld al over gelijkheid, gelijkwaardigheid of z.g. fundamentele gelijkwaardigheid en vooral ook over recht op een wijze alsof het hier absolute, als van God gegeven waarheden zou betreffen, vergetende; dat er geen twee mensen feitelijk gelijk zijn, innerlijk noch uiterlijk; dat men onmogelijk kan volhouden dat een Hitler gelijkwaardig is aan een Gandhi; dat fundamentele gelijkwaardigheid als mens ongeveer even nietszeggend is als de uitspraak dat alle mensen mensen zijn; en dat mensen van nature evenmin rechten hebben als konijnen, omdat rechten slechts bestaan uit afspraken tussen mensen en wel ten dienste van het wederzijds belang.

Humanisten hebben vaak een ideaal, maar dat ideaal kan voor een humanist niet op absolute beginselen berusten. Men zal tevrede moeten zijn met het pogen om de parallellen, samenhangen en wetmatigheden te zien, die mogelijk een bruikbare basis voor het menselijke denken en handelen zouden kunnen vormen. Wie meer wil en snelle „resultaten” nastreeft, holt zijn menselijke beperktheid voorbij en schaart zich in de rij van dwingelanden, die de mens ondergeschikt willen maken aan een abstractie.

R. Sluijters, Arnhem

„Dat God u wijsheid en kracht moge geven”

Naar bekend, werd het vorig jaar voor het eerst in de troonrede de zgn. slotbede weggelaten. In een destijds gevoerd gesprek hierover tussen een humaniste en een konfessioneel, die tegen de weglating van de bede bezwaar maakte, bestond deze laatste het op te merken: „Och, humanisten zijn zó verdraagzaam, dat ze terugkeer van de bede in de troonrede best zullen aanvaarden.”

Nu, dat is beslist *niet* het geval.

Naar aanleiding van een actie in konfessionele kring om die terugkeer te bereiken, heeft het hoofdbestuur van het Verbond een brief aan de Ministerraad gezonden waarin zij onder meer stelt:

„Nu in bepaalde kringen wordt geageerd om de slottekst te herstellen in de traditionele godsdienstige zin, willen wij niet nalaten u te doen weten, dat wij het in hoge mate zouden betreuren indien u zou terugkeren van de weg die naar onze overtuiging terecht gaat in de richting van objectivering van levensbeschouwelijke elementen in officiële documenten.

Op zichzelf achten wij het bedenkelijk indien een levensbeschouwelijk onpartijdig regeringscollege aan het slot van een diskutabel politiek document als de troonrede uiteraard is, aan het parlement – dat de schakeringen van geloofs- en levensovertuiging van ons volk weerspiegelt – kracht en wijsheid toewent met verwijzing naar een bron die voor een belangrijk deel van die volksvertegenwoordiging geen betekenis toegekend mag worden.”

Tevens werd van de gelegenheid gebruik gemaakt ervoor te pleiten, ook in andere staatsstukken godsdienstige termen te elimineren.

F.

in dit nummer:

In de marge

pag. 2

Hoofdbestuur

pag. 2

Samen overleven

pag. 3

Geestelijke verzorging zieken en bejaarden

pag. 3

De geestelijke verzorging in de krijgsmacht

pag. 4

Geestelijke verzorging (3)

pag. 6

Uit de gemeenschappen

pag. 7

Ingezonden brieven

pag. 7

„Dat God u wijsheid en kracht moge geven”

pag. 7

Boekbespreking

pag. 8

Radio en T.V.

pag. 8

Martelen, niet te geloven

Onder deze titel is er een brochure verschenen van Amnesty International in samenwerking met de Raad van Kerken en met... het Humanistisch Verbond, al blijkt dit laatste niet direct als men het omslag ziet. Het blijkt eigenlijk alleen uit het Ten Geleide binnen in. Voor het Verbond is A. J. Wichers betrokken geweest bij de tot stand brenging van dit boekje, waar hij ook als schrijver toe heeft bijgedragen.

Het is de bedoeling dat de brochure een campagne gaat ondersteunen die door de kerken van september tot december met nadruk gevoerd gaat worden, en die dan voorlopig zal worden afgesloten. Vandaar het in de eerste plaats kerkelijk karakter van de brochure, waar wij wat strekking betreft geen enkel bezwaar tegen hebben. Maar ook het Verbond wil aandacht schenken aan het gruwelijke feit van het martelen. Wist u dat de landen waar niet gemarteld en gefolterd wordt met elkaar slechts

ongeveer eenderde deel van het aard-landoppervlak innemen? Toch is het waar, dat er maar zo weinig plek op aarde is waar men politieke opposenten kan hebben zonder soms (of vaak) dodelijk bevreesd voor hen te moeten zijn. Van het Verbond uit zal er enkele malen in radio en op TV op martelpraktijken worden gewezen, terwijl de secretariaten van de gemeenschappen de brochure ontvangen. Deze kan men dan bijbestellen, bij het Verbond zolang de kleine voorraad strekt, of bij Amnesty International. De brochure lijkt goed geschikt voor discussiegroepen, terwijl Amnesty altijd kan zorgen voor meer materiaal als men daar om vraagt.

Laat men er dus aan denken dat men bij het opzetten van discussiegroepen ook dit onderwerp kan nemen, en dat men er vervolgens een heel serieuze zaak van kan maken. Na het verschijnsel martelen (het gruwelijke van de praktijk, de motieven, de achter-

gronden) goed besproken te hebben kan men bijvoorbeeld besluiten om mét Amnesty er iets aan te willen doen. Wil men een autoriteit bestoken die martelt? Of wil men dit met een gevangenis doen waar de folteraars hun bedrijf uitoefenen? Men kan dan contact opnemen met Amnesty en overleggen over adressen. Dit kan men ook blijven doen nadat de min of meer officiële campagne in december over is. Dat laatste is zelfs zeer gewenst, want het blijkt telkens weer dat zij die voor dit vuile werk verantwoordelijk zijn er gevoelig voor zijn als uit de wereld blijkt dat zij, vaak met naam, bekend zijn.

Nadere inlichtingen dus uit het boekje *Martelen, Niet te Geloven*, een brochure à f 1,25. Het Verbond heeft er een beperkte voorraad van, en voor verdere contacten: **Amnesty International**, Roeterstraat 3, Amsterdam, telefoon (020) 224674.

W.

Zondags half uur HV-Radio

Vanaf 1 oktober a.s. zendt het Humanistisch Verbond op zondag een radio-programma van een *half uur* uit. Hiermee worden de bestaande kwartiertjes op vrijdagmiddag en zondagochtend samengebonden. Het nieuwe programma loopt van half tien tot tien uur. Het nieuwe seizoen op televisie begint voor ons op 22 september.

Vanaf die dag is het Humanistisch Verbond weer veertiendaags met een 20 minuten durend programma vóór het laatste nieuws op zondag een regelmatige verschijning op de beeldbuis.

De uitbreiding radio op zondag betekent, behalve een kwartiertje eerder op ons afstemmen, eveneens een verlevendiging van het vertrouwde programma-beeld. Kwam tot dusverre zondags als regel één onderwerp aan bod, de ruimte die nu is ontstaan maakt een gevarieerder menu mogelijk.

Elementen uit het vrijdagmiddagprogramma „Laat je niks wijsmaken” zullen nu op zondag worden ingebracht. Het resultaat moet worden: een afwisselend programma met commentaren, korte inleidingen, muziek, interviews en reportages als mogelijke ingrediënten. Van tijd tot tijd zal ook een uitzending grotendeels of helemaal aan één onderwerp zijn gewijd. Zo valt in november te verwachten een reeks van 4 programma's over *humanistische psychologie*, in samen-

hang met de cursussen die over dit onderwerp in een aantal gemeenschappen wordt opgezet. Een aparte documentatiemap is hierover bij het Centraal Bureau te bestellen.

De eerste tv-uitzending van dit seizoen heeft, als het even kan, als onderwerp: centrale persoonsadministratie en de bedreiging van onze privacy. Daarover rapporteert binnenkort een door het Hoofdbestuur ingestelde studie-commissie. In de daarop volgende uitzendingen (6 en 20 oktober) twee co-producties van onze Televisie-dienst en het HIVOS: twee films die de cineast Ton Aarden maakte in de Dominicaanse Republiek en Peru over ontwikkelingsprojecten gezien vanuit onze invalshoek. De laatste film, op het IHEU-congres in voorvertoning, werd daar van alle kanten geprezen.

Verdere plannen zijn er te over; via Humanist en de programma-bladen houden wij u zoveel mogelijk op de hoogte.

Tenslotte: een even traditionele als welgemeende vraag. Voel je als humanist betrokken bij onze programma's op radio en tv, door ons suggesties, ideeën en kritiek te sturen! Ze moeten en kunnen er steeds beter door worden. Ons adres: RTV-dienst Humanistisch Verbond, Centraal Bureau, Postbus 114, Utrecht.

RADIO

vrijdag 20 sept. (16.45-17.00):

Laat je niks wijsmaken maar vind zelf iets van de interviews, commentaren en informatie van mensen die wat zien in de mens..
Samenstelling: Rina Spigt en Casper Vogel.

zondag 22 sept. (9.45-10.00):

In gevecht met Grote Broer. Een studiegroep van het Humanistisch Verbond brengt rapport uit van de gevaren die onze privacy bedreigen en hoe wij de persoonlijke vrijheid willen verdedigen tegen de oprukkende komputer.

vrijdag 27 sept. (16.45-17.00):

Laat je niks wijsmaken.

zondag 29 sept. (9.45-10.00):

Hoe leren we de vrede? Rina Spigt in gesprek met o.a. dr. S. Derksen, auteur van het gelijknamige boek over vredesopvoeding.

TELEVISIE

zondag 22 sept. (Ned. I ± 22.30 u.):

Centrale Persoons Administratie.